

“
THE GREATEST GLORY
IN LIVING LIES NOT IN
NEVER FALLING,
BUT IN RISING EVERY
TIME WE FALL. ”

Prosjektet er støttet av Extrastiftelsen med Extramidler

SLUTTRAPPORT

Et rehabiliteringsprosjekt fra Prison Fellowship Norge

med Blå Kors Norge som søkerorganisasjon

SOS Norge. Samtaleprogram for innsatte   **id 78957**

Forord

Menneskeheten har til alle tider balet med spørsmålet om skyld og straff.

I et historisk perspektiv har tenkningen og ideologien bak straffegjennomføring utviklet seg mye – fra personlig blodhevn og «øye for øye, tann for tann» i gammel tid - til samfunnets overtakelse av straffegjennomføringen i forbedringsanstalter, tukthus og etter hvert fengsler.

I Meld. St. 12 (2014 – 2015) Melding til Stortinget : Utviklingsplan for kapasitet i kriminalomsorgen står det:

Kriminalomsorgens hovedoppdrag er samfunnsbeskyttelse. I moderne tid utføres det oppdraget på mange ulike måter: ved å hindre domfelte i å utføre nye straffbare handlinger under straffegjennomføring, ved rehabilitering og tilbakeføring til samfunnet, ved å legge til rette for tilbud om behandling for psykiske lidelser og rusproblemer og ved gjenopprettende prosesser overfor ofre.

Prosjektet som det her skal rapporteres fra, har ikke tatt utgangspunkt i Kriminalomsorgens hovedoppdrag som samfunnsbeskytter, men i *hvordan* Kriminalomsorgen utfører sitt oppdrag. Vi ønsker gjennom prosjektet å peke på gjenopprettende prosesser som en viktig vei for innsatte i norske fengsler mot rehabilitering og tilbakeføring til samfunnet. Dette inkluderer mer synliggjøring av pårørende og offer som viktige aktører i gjenopprettingsprosessen.

Til syvende og sist er det kontakten og samhandlingen med den enkelte kursdeltaker vi har fått møte som har vært den sterkeste motivasjonen og drivkraften i gjennomføringen av prosjektet.

Takk

Derfor er det kursdeltakerne vi i første rekke takker - for *ja* til å delta, - for engasjement, - for åpenhet om sårbare ting i livet og ærlige tilbakemeldinger.

Vi takker fengselspresten for hans viktige bidrag som døråpner og tilrettelegger, -ikke bare i bokstavelig forstand! Takk også til fengselsledelse og andre ansatte i Bastøy Fengsel for positiv interesse og samarbeid.

Konfliktrådets representant har i hvert kurs gitt en overbevisende presentasjon av konfliktrådet som samarbeidspart. Takk for det! Forening for fangers pårørende (FFP) takkes for sitt bidrag i et av programmene; - foreningen kan med fordel bli en enda viktigere samarbeidspartner. Stor takk også til «eksterne ressurspersoner» som har delt av sine erfaringer. Endelig takkes Blå Kors Norge for tilrettelegging og veiledning!

Sammendrag

BAKGRUNN. Gjenopprettende prosesser er en viktig veg for innsatte til rehabilitering og inkludering i samfunnet, der også offerets og pårørendes rolle blir synliggjort. Med prosjektet «SOS Norge. Samtaleprogram for innsatte» ønsker Prison Fellowship Norge (PFN) å gi et bidrag for å styrke denne siden av kriminalomsorgen. PFN er som frivillig organisasjon medlem i Prison Fellowship Internasjonal som har utviklet samtaleprogrammet og anvendt det i en årrekke i flere europeiske land. Konseptet er adoptert fra Nederland og oversatt og tilpasset norske forhold.

Målgruppen for prosjektet er innsatte i Bastøy Fengsel. Samtaleprogrammet har som siktemål å :

- gi forståelse for virkningene av kriminalitet – smerte og skadevirkninger - for offer og samfunn
- bevisstgjøre deltakerne til å se sitt ansvar og ta dette ansvaret for sine handlinger
- skape forståelse av verdien av tilgivelse og forsoning og bevisstgjøring av mulighetene til dette

PROSJEKTGJENNOMFØRING/METODE. Bastøy Fengsel var et naturlig utgangspunkt for introduksjon av samtaleprogrammet. Over tid hadde organisasjonen Prison Fellowship gjennom sin virksomhet i fengselet og oppfølgingsarbeid etter løslatelse utviklet en god relasjon til fengselsprest og ledelse. Forut for prosjektperioden – høsten 2015 – ble det kjørt en pilot hvor konseptet ble prøvd ut og tilpasset til norske og lokale forhold.

Deltakere rekrutteres gjennom åpne informasjonsmøter og påfølgende intervjuing og vurdering. Det ble stilt visse krav til språkferdigheter og gjennomførings- evne. Grupperegler ble utarbeidet av deltakerne selv.

Kurssamlingene besto av icebreakers, korte repetisjoner, gjennomgang av hjemmeoppgaver, korte forelesninger med påfølgende drøfting i plenum, kaffepause, presentasjon av nye hjemmeoppgaver og oppsummering. Eksterne ressurspersoner med egne relevante erfaringer ble trukket inn i flere samlinger. Gjennom kreativt arbeid ble deltakerne oppfordret til å lage konkrete symbolske gaver til mennesker de ønsket å

styrke eller gjenopprette relasjonen til. Kurset ble avsluttet med fest med inviterte gjester. Oppfølging gjennom reunionsamlinger.

RESULTATER/RESULTATVURDERING. Ambisjonene var å gjennomføre tre kurs med til sammen 27 deltakere. Av 30 påbegynte deltakere gjennomførte 27.

Frammøteprosenten var høy, - det ble registrert kun legitimerede fravær. Vi erfarte at resultater av gjenopprettede prosesser er vanskelig å måle og registrere og vi har måttet i vurderingen ta utgangspunkt i evalueringer gjort av deltakerne etter fullført kurs og evaluering fra fengselsledelsen. Disse gir entydig positiv respons på kurstilbudet, at det skaper større bevissthet om behovet for å få i gang gjenopprettende prosesser – både hos deltakerne og blant de ansatte. Konkrete tegn på effekt og utvikling er flere avtaler med lokalt konfliktråd på hjemsted, mer aktiv kontakt med familie og pårørende – og foreløpig ett tilfelle av frivillig engasjement hos Kirkens Bymisjon – for å «betale litt tilbake til samfunnet». Uttalelsene tilkjennegir også et klart ønske om at tilbudet om samtaleprogrammet opprettholdes i fengselet.

OPPSUMMERING/KONKLUSJON/VIDERE PLANER. Samtaleprogrammet er blitt gjennomført i Bastøy Fengsel tre ganger i løpet av prosjektperioden med planlagt antall deltakere. Gode tilbakemeldinger fra deltakere og fengselsansatte og -ledelse bekrefter behovet for verktøy som kan hjelpe innsatte i arbeidet med forsoning og gjenopprettelse, enten det gjelder pårørende eller offer. Erfaringene og responsen på programmet har bidratt til avtaler om nytt kurs i Bastøy Fengsel samt introduksjon av kurset i Skien Fengsel. Flere fengsler vil bli kontaktet med sikte på introduksjon av programmet.

Innholdsfortegnelse

Forord med takk	side	1
Sammendrag		2
Innholdsfortegnelse		3
Bakgrunn for prosjektet og målsetting		4
Mål og målgruppe		4
Målgruppe		5
Justering av målgruppe		5
Forlengelse av prosjektet		5
Organisering og ledelse av prosjektet		6
Kvalitetssikring		6
Prosjektgjennomføring og metode		6
Pilot høsten 2015		7
Informasjon og rekruttering av deltakere		7
Kursoversikt		7
Gruppereregler		8
Håndboka - tema og innhold i de enkelte samlingene		8
Elementer i en vanlig kurssamling		9
Kreativt arbeid		9
Avslutningsamling med inviterte gjester		9
Reunionsamlinger		10
Resultater og resultatvurdering		10
Antall deltakere - gjennomføringsgrad		10

Resultater	10
Deltakervurderinger - sitater	11
Evaluering fra fengselsledelsen	11
Oppsummering med konklusjoner og videre planer.....	12
Oppsummering	12
Konklusjon	12
Hva som er gjennomført etter prosjektslutt	13
Utvidelse av prosjektorganisasjonen med Breakthrough	13
Videre planer	13
Vedlegg	14
Evaluering fra fengselsledelsen	14
Evalueringsskjema fra deltaker.....	16

Bakgrunn for prosjektet og målsetting.

Den internasjonale organisasjonen Prison Fellowship International (PFI) med sitt norske medlem PFN er dedikert til oppfølgingsarbeid overfor lovbryster, offer og pårørende. Restorative Justice har lenge vært et satsningsområde og organisasjonen har opparbeidet kompetanse og erfaring som er anvendt i flere land.

Med utgangspunkt i gode og brede erfaringer i en årrekke med forsoningsprogrammet Sycamore Tree Project (STP), har PFN med bistand fra med den nederlandske søsterorganisasjonen utviklet et samtaleprogram for innsatte i norske fengsler. Programmet har som siktemål å hjelpe innsatte til å forstå virkningen av lovbrudd på offer og samfunn og motivere dem til å ta ansvar og om mulig søke forsoningsløsninger.

PFN søkte i 2015 om midler til gjennomføring av Prosjektet «SOS Norge. Samtaleprogram med innsatte». Extrastiftelsen bevilget kr 330 00 og vi rapporterer med dette om introduksjon og utprøving av dette samtaleprogrammet i Bastøy Fengsel i tidsrommet jan 2016 – juni 2017.

Mål og målgruppe

SOS samtaleprogram for innsatte har som mål å

- gi forståelse for virkningene av kriminalitet – smerte og skadevirkninger - for offer og samfunn
- bevisstgjøre deltakerne til å se sitt ansvar og ta dette ansvaret for sine handlinger
- skape forståelse av verdien av tilgivelse og forsoning og bevisstgjøring av mulighetene til dette

Mulige og ønskelige effekter av å gjennomføre samtaleprogrammet vil være

- økt selvvinnsikt og mer positiv innstilling med større mulighet for å komme tilbake til egen familie og venner og integreres lettere i samfunnet etter løslatelse
- at offerrepresentanter som deltar som ressurspersoner i enkelte samlinger, gjennom dette får hjelp i sin egen prosess med å komme ut av offerrollen

- at lovbrøyteren via Konfliktråd eller andre får mulighet til å komme i kontakt med offer og skadelidte. Dette vil i tilfelle foregå i en annen regi utenfor herværende prosjekt.

Målgruppe

I utgangspunktet var målgruppen et utvalg av innsatte i Bastøy Fengsel og Ullersmo Fengsel. Etter planen skulle det gjennomføres ett kurs i vårsemesteret på Bastøy og ett kurs i henholdsvis Bastøy og Ullersmo Fengsel i høstsemesteret. 9 deltakere ble ansett som et ideelt antall i hvert kurs; dvs var ambisjonen å gjennomføre kursene med til sammen 27 innsatte.

Forutsetninger for å delta på kurset, var motivasjon til å arbeide med de aktuelle temaene kursprogrammet tok opp og tilstrekkelig språklige ferdigheter. Fengselet måtte dessuten gi sin anbefaling ut ifra vurdering av evne/vilje til å delta på alle samlinger, lytte til andre og dele egne erfaringer i gruppa samt utføre hjemmeoppgaver. Nødvendige psykiske ressurser og stabilitet var også en forutsetning.

Justering av målgruppe

Bastøy Fengsel var et naturlig utgangspunkt for oppstart av prosjektet. Over tid hadde organisasjonen Prison Fellowship gjennom sin virksomhet i fengselet og oppfølgingsarbeid etter løslatelse utviklet en god relasjon til fengselsprest og ledelse.

Gjennomføring av første kursprogram i Bastøy Fengsel våren 2016 ga nyttige erfaringer på flere områder:

- Prosessene deltakerne går inn i, er krevende og langvarige. Det er behov for oppfølgingstilbud for å støtte gode prosesser. Slike oppfølgingstilbud kan være reunion-samlinger, - en idé som ble utviklet tidlig i prosjektforløpet. Bruk av tidligere deltakere som informanter overfor nye potensielle kursdeltakere var også ment å bidra til å holde innsatte i konstruktive prosesser.
- Det er en tidkrevende prosess å etablere gode samarbeidsrelasjoner i fengselet og med eventuelle eksterne bidragsytere.
- Fengselspresttjenesten er sentral i denne type kursprogram. For Bastøy Fongsels vedkommende var det allerede etablert god kontakt med fongselsprest, mens det overfor Ullersmo foreløpig ikke var utviklet slike relasjoner eller inngått formelle avtaler.

På dette grunnlaget besluttet styringsgruppa å utsette introduksjonen av programmet på Ullersmo Fengsel og heller prioritere å få innarbeidet samtaleprogrammet som et tilnærmet fast tilbud til innsatte i Bastøy Fengsel.

Forlengelse av prosjektet

I og med at kursgjennomføringen på i Ullersmo Fengsel høsten 2016 ble valgt bort, ble det ledige midler i bevilgningen fra Extrastiftelsen. Etter søknad til Extrastiftelsen i 2016 ble det besluttet å kjøre ytterligere ett kurs i Bastøy Fengsel våren 2017.

Organisering og ledelse av prosjektet

Prison Fellowship Norge har som prosjekteier etablert styringsgruppe og engasjert prosjektleder for gjennomføring av prosjektet. Organisasjonen har ivaretatt økonomifunksjonen i prosjektet med avlønning, regnskap m.v.

Styringsgruppen har vært sammensatt av prosjektleder, representant fra prosjekteier (PFN) og Bastøy Fengsel og med en av kurslederne som sekretær.

I arbeidet med rekruttering av deltakere, gjennomføring av kurssamlingene og oppfølging av deltakere har fengselspresten vært helt sentral. Praktisk tilrettelegging av kurssamlingene er også ivaretatt av fengselsprest. En av kvalitetene ved fengselsprest-tjenesten er at den henvender seg til og er tilgjengelig for *alle* innsatte, uavhengig av religiøs orientering eller tilhørighet. Kontaktflaten mellom fengselsprest og innsatte er derfor stor og preget av gjensidig respekt.

Som prosjekteier engasjerte PFN Anne-Kari Slåttum Ljønes, daglig leder i Stiftelsen Breakthrough og med formell utdanning som fengselsbetjent og erfaring fra arbeid med gruppeprosesser i fengsel. Øystein Kjærnes og Tove Stabell (delvis) har vært engasjert som kursledere.

Eksterne ressurser har blitt trukket inn på enkelte tema. Tidligere innsatt som er solid reetablert i samfunnet, offer og pårørende har gitt verdifulle bidrag enten ved fysisk tilstedeværelse eller via videoopptak. Representant for Konfliktrådet har vært fast foredragsholder og prosessleder på kurssamlinger når konfliktråd har vært tema.

Helt siden sommer 2015 har prosjektledelse med kursledere og leder i PFN hatt jevnlig møter hvor utviklingen og erfaringene i prosjektet er blitt drøftet og evaluert. Mye forbedringsarbeid av undervisningsstoffet og presentasjonsformene er blitt utført i denne sammenhengen.

Kvalitetssikring

I forlengelsen av prosjektet, - kursprogrammet våren 2017, ble psykolog Cecilie Lynum engasjert som foreleser og bidragsyter på flere temaer. Dette ble aktualisert, dels fordi kurslederne som ble engasjert for prosjektåret 2016, av ulike grunner ikke deltok som kursledere på samlingene denne våren, dels fordi prosjektledelsen ønsket en gjennomgang av undervisningsstoffet av fagperson med høy psykologfaglig kompetanse og erfaring. Evalueringen som er gjennomført av henne, har avdekket en rekke forbedringspunkter. Foreløpig er noe av dette blitt benyttet i forbedringsarbeid høsten 2017 (etter prosjektperioden), for øvrig vil evalueringen være et nyttig dokument i den videre utviklingen av programmet.

Prosjektgjennomføring og metode.

Pilot høsten 2015

Prosjektleder og kursledere ble engasjert tidlig i 2015 med henblikk på å gjennomføre en pilot av samtaleprogrammet allerede høsten 2015, nærmere bestemt i tidsrommet oktober – november. Ikke minst var det behov for å prøve ut kursmateriellet som i utgangspunktet var et nederlandsk konsept oversatt til norsk. Allerede før kursstart ble det gjort en del redigeringer og kursgjennomføringen avdekket behov for ytterligere endringer. For å sikre best mulig gjennomføring og positiv omtale av kurset ble den første deltakergruppen håndplukket av fengselspresten.

Erfaringene fra første kursrekke ble grundig drøftet i prosjektgruppa og med kurseier. Gjennomgående god respons fra deltakerne og omgivelsene i fengselet ga et godt utgangspunkt for forberedelsene til selve prosjektgjennomføringen.

Med hensyn til økonomi ble pilotprosjektet gjennomført med prosjekteiers egne midler og stor grad av frivillig innsats.

Informasjon og rekruttering av deltakere

Kursledelsen og da særlig prosjektleder, ble mer involvert ved rekruttering av deltakere til samtaleprogrammet våren 2016, dvs første kursrekke i prosjektperioden. Kursdeltakere fra piloten høsten 2015 bidro i informasjonsmøter ved å fortelle om sine erfaringer med kurset. Denne formidlerrollen ble ytterligere forsterket før de påfølgende kursrekkene, høsten 2016 og vår 2017.

Opplegget for øvrig gikk ut på at vi inviterte til åpent informasjonsmøte med innlagt lunsj (pølselunsj) og gjensidig uforpliktende påmelding, fulgt opp med ytterligere en felles informasjon for de påmeldte og deretter intervju med fengselsprest eller prosjektleder.

Denne framgangsmåten viste seg å gi stabilitet og gjennomføringsevne i deltakergruppa. Gruppene hadde stor variasjon hva gjelder personlighetstyper, alder, type lovbrudd og aktivitetsnivå i gruppa, men samtlige deltakere var aktive og positive bidragsytere.

Kursoversikt

Tidsrom	Antall deltakere begynt	Antall deltakere gjennomført
Vår 2016	9	7

Høst 2016	10	9
Vår 2017	11	11

Grupperegler

Allerede ved oppstart av pilotprosjektet ble deltakergruppa invitert til å lage regler som skulle gjelde for alle til stede på kurssamlingene, - kursledere inkludert. Gruppereglene ble brukt aktivt i prosjektperioden og var også gjenstand for revideringer underveis.

Gjeldende grupperegler ved avslutningen av prosjektperioden:

RESPEKT

DET SOM BLIR SAGT, BLIR HER

ÆRLIGHET

VÆRE PERSONLIG

IKKE AVBRYTE

FOKUSERE PÅ EGNE PROSESSER

SAMHOLD - STØTTE HVERANDRE

MØTE PRECIS

Håndboka - tema og innhold i de enkelte kurssamlingene (8)

Kurskonseptet som er utarbeidet i Nederland, besto av powerpoints og veiledningstekster til bruk ved forelesninger, videosnutter, arbeidsoppgaveark til bruk i kurssamlinger og ved hjemmeoppgaver, forslag til icebreakers m.m.

Det viste seg allerede i løpet av pilotprosjektet høsten 2015, at den språklige oversettelsen av innholdet i håndboka ikke var tilstrekkelig for å gi kursledelsen et godt verktøy, - det måtte også gjøres en del kulturelle «oversettelser». For øvrig har det vært et kontinuerlig arbeid med å tilpasse og forbedre kursinnholdet, - blant annet ved å vektlegge og utdype temaet «Å tilgi seg selv». Kursmaterialet framstår i dag som kvalitetssikret og godt gjennomprøvd.

Illustrasjonen ovenfor gir oversikt over temaene i samtaleprogrammet og antyder samtidig hvordan rekkefølgen av temaene bidrar til prosessen som tilstrebes.

Elementer i en vanlig kurssamling

- + Deltakerne sitter i en halv-/helsirkel, avhengig av undervisningsform
- + Innledningsvis repeterer kursleder vesentlige punkter fra forrige kurssamling for å skape kontinuitet og sammenheng
- + Deltakerne inviteres til å dele synspunkter og refleksjoner i forhold til dette
- + Hjemmeoppgave gjennomgås og deltakerne utfordres til å dele
- + Kaffepause og sosial prating
- + Nytt tema presenteres og kursleder gir en kortfattet undervisning
- + Spørsmål, refleksjoner og samtale knytte til temaet
- + Ny hjemmeoppgave presenteres og forklares
- + Oppsummering og kort info om neste samling

Samlingene kan variere en del fra dette når eksterne foredragsholdere/bidragstere deltar.

Samtalene har fortrinnsvis foregått i plenum. En-til-en-samtale og drøftinger i smågrupper er benyttet i mindre grad. Her ligger det antakelig et utviklingspotensial, hvilket er blitt bekreftet i kurs som er gjennomført etter prosjektperioden. Høsten 2017 fungerte en-til-en-samtalene svært godt, men da med en mer gunstig sammensetning av deltakergruppa.

Kreativt arbeid

Den nest siste kurssamlingen i programmet er spesiell; - den er viet kreativt arbeid. Temaet er «Arbeid med forsoning og gjenopprettelse». Temanavnet blir tatt helt konkret når deltakerne oppfordres til å lage/kreere et synlig og konkret eksempel på en «forsoningsgave» eller en fysisk kjærlighetserklæring. Dette kan ta form av brev med forsonende innhold, dekorerte kort og plakater, små malerier eller akvareller, smykker og andre smågaver. Kurslederne har denne gangen med materiell og verktøy som benyttes i kreativiteten. Gavene er vanligvis tiltenkt barn, partnere eller andre pårørende.

Avslutningssamlinger med inviterte gjester

Siste samling er en fortsettelse av forrige samling i den forstand at kursdeltakerne har anledning til å invitere med seg en eller flere pårørende til en avslutningsfest hvor «forsoningsgaven» gjerne kan overrekkes. Festen er blitt arrangert på et egnet sted i Horten hvor man kan samles relativt skjermet og privat. Etter en relativt raus servering får deltakerne utdelt kursbevis og blir utfordret til å dele med forsamlingen hvilke erfaringer og eventuelt utbytte man har hatt med kurset.

Reunionsamlinger

Forsoning og gjenopprettelse er en omfattede og langvarig prosess, som i de fleste tilfeller ikke utvikler seg lineært og stødig, skritt for skritt. Tilbakefall til gamle tankemønstre og reaksjonsformer er heller det normale. I et slikt forløp er det avgjørende med støtte og positive impulser underveis. Reunionsamlingene tar utgangspunkt i disse erfaringene. Tidligere kursdeltakere samles til sosialt samvær utenfor fengselet, og igjen inviteres det til å fortelle om utvikling og erfaringer i forsoningsarbeidet siden sist.

Resultater og resultatvurdering.

Antall deltakere – gjennomføringsgrad

Til sammen 30 deltakere påbegynte samtaleprogrammet og 27 gjennomførte, dvs 90 %. Frammøteprosenten har vært høy. Nesten uten unntak har fravær vært begrunnet i avtalte permisjoner eller annet legitimert forfall.

Resultater

Gjennomføringen av samtaleprogrammet har bekreftet – og forsterket - prosjektledelsens oppfatning av hvor omfattende og krevende forsoningsarbeidet oppleves av de innsatte. Forsoning og gjenopprettelse skal ikke bare oppnås i «utvendige» relasjoner. Kanskje er ødelagte relasjoner til en selv, selvforakt og en destruktiv identitet det vanskeligste å bearbeide og endre for den innsatte. Utsagn fra deltakerne har da også bekreftet dette: *Å forsones seg med seg selv er arbeidsoppgave nr 1 i forsoningsarbeidet.*

I forståelse med dette, har det vært krevende å lage opplegg/system for å måle dokumenterbare resultater av de tre gjennomføringene av samtaleprogrammet. Vi har derfor tatt utgangspunkt i deltakernes egne utsagn og evalueringer, fengselsansattes observasjoner og vurderinger samt egne vurderinger.

Det finnes likevel mer «objektive funn» når det gjelder resultater eller konsekvenser av å delta i samtaleprogrammene. Det som registreres av fengselssystemet er blant annet kontakt med Konfliktrådet, enten ved deres besøk i fengselet eller ved permisjoner der den innsatte møter en person/personer hos Konfliktrådet. De innsatte informerer selv om kontakt de har tatt med personer som er berørt av lovbruddene – og resultater av dette. Det som på denne måten er kjent og registrert av fengselet/oss er:

- 4 personer har gjort avtale med Konfliktråd for å møte offer/ berørte personer
- «mange» deltakere har gitt uttrykk for at de har tatt nye initiativ overfor barn og familie
- noen ønsker «å betale tilbake» til samfunnet ved å engasjere seg i frivillig arbeid etter løslatelse. Ett konkret tilfelle er foreløpig kjent.

Deltakerevalueringer - sitater

Ved avslutningen av kursrekken, fikk alle deltakere utlevert evalueringsskjema for utfylling der og da. Evalueringen var anonym og alle fikk beskjed om at vi både ønsket konstruktiv kritikk for å kunne bedre tilbudet og positiv tilbakemelding. Under evalueringen satt deltakerne på hvert sitt bord. Noen eksempler på tilbakemeldinger nedenfor. (Evalueringsskjema i vedlegget)

4. Det tok tid for å
føle seg komfortabel
å snakke om problemer
Sine, derfor trenger man
litt mer tid å konfrontere
alt

Gjennom litt mer om
relasjonering

HAR SAGT DEI MEST
SOM JEG HAR BÆRT PÅ

4. Føler jeg kunne fått
mer ut av det om ikke
de samme folk snakka
i munnen på meg

VELDIG GODT FOREDRAG SOM
GIR STYRKE TIL Å KJEMPE
I TUNGE TIDER OG GJØRE
DE RETTE TINGENE FOR
SIN FREMTID!

Var ikke tilstede, men de andret
virka temmelig forstående

"Ved hjelp av kurset og konfliktrådet har jeg nå startet en prosess med mål å få møte barna mine".

"uten dette kurset ville jeg aldri blitt forsonet med min familie".

"ved forsoningskurset kan man få hjelp av f.eks. konfliktrådet til å komme seg videre i livet, og man kan gi noe godt til fornærmede, familien + barn".

"Kurset har gått meg selvinnsikt. Det kan anbefales til alle. Det renser sjela. Stor lettelse".

"Dette programmet har gått meg en bedre hverdag og større sjelefred".

"Gjennom forsoningskurset får man verktøy/hjelpemidler man kan bruke i eller etter soning".

Evaluering fra fengselsledelsen

Etter tre gjennomførte kurs ble fengselsledelsen forelagt en rekke spørsmål utarbeidet av prosjektledelsen. Spørsmålene var formulert med utgangspunkt i hovedspørsmålet: *I hvilken grad ansatte/ledere i Bastøy Fengsel har registrert effekt av forsoningskurset.* Det ble i spørsmålene fokusert på om forsoningskurset og temaene som ble tatt opp, var blitt samtaletema mellom deltakere og ansatte, - om deltakere hadde kommet med utsagn som indikerte ny innsikt eller nye holdninger til temaene, - om det var registrert konkrete «gjenopprettende handlinger» overfor påførende, offer, Konfliktråd e.a.

Fengselsledelsen pekte i sitt svar på flere forhold som kunne relateres til prosjektet:

- Temaet forsoning og gjenoppretting er kommet på agendaen i flere møter og ansatte uttrykker interesse for å bidra mer i forsoningsprosesser
- Forsoningskurset forsterker fokuset på offerets rolle, - et tema fengselet også jobber med
- Deltakere er mer åpne på de vanskelige temaene som tas opp i samtaleprogrammet
- Fengselsledelsen fanger opp utsagn fra deltakerne om konkrete initiativ til gjenopprettende handlinger overfor familie og offer. Konfliktrådet har blitt synliggjort som en god samarbeidspart

(Fullstendig evaluering i vedlegget)

Oppsummering med konklusjon og videre planer

Oppsummering

Samtaleprogrammet er blitt gjennomført i Bastøy Fengsel tre ganger i løpet av prosjektperioden med planlagt antall deltakere. I løpet av prosjektperioden er form og innhold i programmet blitt forbedret samtidig som eksterne resurspersoner har bidratt

til å høyne kvaliteten. Gode tilbakemeldinger fra deltakere og fengselsansatte og -ledelse bekrefter behovet for verktøy som kan hjelpe innsatte i arbeidet med forsoning og gjenopprettelse, enten det gjelder pårørende eller offer.

Konklusjon

- Deltakerne gir gjennomgående samtaleprogrammet «bestått karakter» og gir tydelig uttrykk for personlig utbytte av å ha gjennomført kurset. De peker tydelig på behovet for at et slikt tilbud opprettholdes.
- Fengselsledelsen gir gode tilbakemeldinger på kursprogrammet og peker på positive effekter i miljøet blant innsatte og høyere bevissthet om forhold knyttet til forsoning og gjenopprettelse blant de ansatte. Fengselet ønsker forlengelse av samarbeidet med kursarrangørene.
- Forbedringspotensialet i samtaleprogrammet er fortsatt til stede. Både deltakere, eksterne ressurspersoner og egen prosjektledelse ser forbedringsmuligheter i form og innhold. Dette antyder at samtaleprogrammet kan utvikles ytterligere til å bli et kostnadseffektivt virkemiddel innen kriminalomsorgen.
- Disse vurderingene munner ut i en konklusjon om at grunnlaget er til stede for å fortsette arbeidet med forsoning og gjenopprettelse overfor innsatte i norske fengsler.

Hva som har blitt gjennomført etter prosjektslutt

- Samtaleprogram gjennomført i Bastøy Fengsel høsten 2017
- Drøftinger og avtale med Skien Fengsel om oppstart av samtaleprogram våren 2018
- Introduksjon av programmet overfor nye kursledere i Skien Fengsel
- Nytt samtaleprogram avtalt og planlagt i Bastøy Fengsel

Utvidelse av prosjektorganisasjonen med Stiftelsen Breakthrough

Etter prosjektperiodens slutt juni 2017, er det etablert et samarbeid mellom Prison Fellowship Norge og Stiftelsen Breakthrough om videre drift og utvikling av samtaleprogrammet. Stiftelsen Breakthrough er en norsk frivillig organisasjon som arbeider med ettervern og oppfølging av innsatte.

Videre planer

Samtaleprogrammet er avtalt gjennomført i Bastøy og Skien Fengsler våren 2018. Målet er å kunne etablere et relativt fast tilbud om samtaleprogrammet i disse fengslene.

Arbeid med finansiering blir en prioritert arbeidsoppgave for å kunne opprettholde og utvide tilbudet.

Organisasjonene vil i det videre arbeidet i noen fengsler gå sammen om å gjennomføre samtaleprogram, i andre fengsler gjennomføre program hver for seg. Samtaleprogrammene gjennomføres med utgangspunkt i konseptet som her er benyttet og videreutviklet.

Vedlegg

1. Evaluering fra fengselsledelsen
2. Evalueringsskjema deltakere

1. EVALUERING FRA FENGSELSLEDELSEN

I hvilken grad har ansatte/ledere i Bastøy Fengsel registrert effekt av forsoningskurset i form av at:

a) forsoningskurset har vært samtaletema blant innsatte/mellom ansatte og innsatte?

Bastøy fengsel er takknemlig for at Prison Fellowship har driftet 3 forsoningskurs de siste 18 mnd. Prosessen i forkant med informasjon i fengselet om kurset til ansatte og innsatte og evaluering internt i fengselet i etterkant har medført større fokus på forsoning og det å se konsekvensene av den dom man har fått. Det har blitt et samtaletema i flere møter i fengselet. Blant ansatte merker man en interesse for å kunne bidra mer i forsoningsprosesser der innsatte etterspør dette. Blant innsatte ser man at dette kurset fyller et behov, ved at man får et verktøy for å ta tak i vanskelige prosesser.

b) tema som er berørt i forsoningskurset (lik som grenser og adferd, offerets situasjon, ansvar, gjenoprettelse og forsoning) har vært samtaletema innsatte/mellom ansatte og innsatte? **Det er flere temaer som spesielt skaper engasjement fra de som er med av innsatte utover selve kurssamlingene. Spesielt er det krevende for flere å se at i deres saker er det ofre som de ikke tidligere har tenkt på. Dette er et fokus som fengselet stadig jobber med for å bevisstgjøre innsatte om. Forsoningskurset er med på å sette dette enda mer på dagsorden.**

c) deltakere har kommet med utsagn som indikerer ny innsikt om egne lovbrudd og effekten av disse for ofre/familie/samfunn? **Evalueringsskjemaene fra innsatte etter endt kurs viser at mange får en ny innsikt i hvordan deres kriminalitet har påvirket deres nærmeste i større grad enn de hadde tenkt. Noen sier at kurset gjør at de blir "tvunget" ut av "fengselsbobla". Det kan være slitsomt for enkelte, men samtidig gir flere uttrykk for at kurset var nødvendig for å hjelpe de til å forberede seg til å møte familie og venner etter soning. Gjennom kurset har de fått større innsikt i hvordan omgivelsene tenker om det man har sittet i fengsel for. I møte med familie og venner**

gir det dem større frimodighet på å våge å snakke om vanskelige temaer i forhold til soningen og fraværet fra familien.

d) deltakerne har kommet med utsagn som indikerer nye holdninger til eget ansvar for å gjenopprette skadevirkninger av lovbrudd? *Noen har etter endt forsoningskurs gitt uttrykk for at de ønsker "å betale tilbake" til samfunnet ved å engasjere seg i friville organisasjoner som Frelsesarmeen og Kirkens Bymisjon.*

e) deltakerne har tatt kontakt med instanser/personer (f.eks Konfliktråd) i den hensikt å komme i gang med en forsoningsprosess overfor mennesker som er rammet av lovbruddet (barn/familie/offer/lokalsamfunn)? *Konfliktrådet fra Oslo har bidratt en kursdag på hver av de tre kursene som har vært. Dette er et bidrag som styrker kurset i forhold til ulike kurstemaer. De har gitt informasjon om de lokale Konfliktrådene rundt om i landet og hvordan Konfliktrådet arbeider. Av de som nå har fullført kurset har 4 gitt tilbakemelding på at de har brukt Konfliktrådet i forhold til å ta kontakt med personer som er rammet av deres kriminalitet. Flere gir uttrykk for at terskelen for å bruke Konfliktrådet har blitt lavere hvis de skulle ta kontakt etter soning.*

f) deltakerne har tatt initiativ til / utført gjenopprettende handlinger overfor mennesker som er rammet av lovbruddet (barn/familie/offer/lokalsamfunn)? *Bastøy fengsel og kurslederne har et godt samarbeid i forhold til å sikre at initiativ fra innsatte mot mennesker som er rammet blir gjort på en mest mulig forsvarlig og klok måte. Saksbehandlere og kontaktbetjenter til den enkelte innsatte blir involvert slik at prosessen kan bli best mulig. De fleste av deltakerne sier i sine evalueringer at de har tatt nye initiativ i forhold til barn og familie. Når det gjelder initiativ til offer og lokalsamfunn har dette i størst mulig grad blitt kanalisert gjennom det lokale Konfliktråd.*

g) deltakerne viser tegn på endret og mer konstruktiv adferd overfor innsatte og ansatte? *Kontaktbetjentene til innsatte på forsoningskursene har gitt uttrykk for at de samtaler de har med sine innsatte i større grad handler om ansvarliggjøring i forhold til familie og samfunn som er rammet av deres lovbrudd. Når det gjelder eventuell endret adferd ovenfor andre innsatte har det vært vanskelig for fengselet å måle resultat av dette. Innsatte sier selv de etter kurset tenker mer på hva de kan gjøre for å bidra positivt i fengselsmiljøet.*

h) Forsoningskurset har vært med på å øke fokuset for Restorative Justice/gjenopprettende prosesser og/eller fokus på å benytte seg av Konfliktrådet? *For Bastøy fengsel har det vært en stor styrke for vårt programarbeid at Prison Fellowship har driftet disse kursene. Innsatte har våget å ta et steg mot forsoning. Pga kurset har også Konfliktrådets arbeid i landet blitt aktualisert for alle ansatte som jobber daglig for at innsatte skal møte samfunnet etter soning på en best mulig måte.*

2. EVALUERINGSSKJEMA DELTAKERE

<p>Tilbakeblikk/evaluering 05.04.17</p> <p>Forsoningskurset Våren 2017 på Bastøya</p>	<p>Person 3.</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>Forsoningskurs Bastøya Våren 2017</p> <p>Semling 8 Evaluering, hvor samle, verne, andre kan inviteres. Eksempel på gjenopprettende handling kan presenteres.</p> <p>Semling 7 Psykologi</p> <p>Semling 6 Et skritt mot forsoning</p> <p>Semling 5 Om å forsona seg med seg selv</p> <p>Semling 4 Et offer forteller</p> <p>Semling 3 Å ta ansvar</p> <p>Semling 2 Grenser og adferd</p> <p>Semling 1 Introduksjon</p>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>1. Hvor fornøyd er du med kurset i sin helhet?</p> <p>1.1. Hvor fornøyd er du med kurset i sin helhet? På en skala fra 1 til 6, der 1 er lite fornøyd og 6 er svært fornøyd.</p> <p>☐ 1</p> <p>☐ 2</p> <p>☐ 3</p> <p>☒ 4</p> <p>☐ 5</p> <p>☐ 6</p> <p>Har du ytterligere kommentarer til kurset som helhet?</p>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

2. Undervisning

2.1. Hvor fornøyd er du med undervisningen?
På en skala fra 1 til 6, der 1 er lite fornøyd og 6 er svært fornøyd.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

Har du ytterligere kommentarer til undervisningen som helhet:

---

3. Gruppeprosess

3.1. Hvor fornøyd er du med gruppeprosessen?

På en skala fra 1 til 6, der 1 er lite fornøyd og 6 er svært fornøyd.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

Har du ytterligere kommentarer til gruppeprosessen som helhet:

---

4. Egeninnsats

4.1. Hvor fornøyd er du med egeninnsatsen i gruppa?

På en skala fra 1 til 6, der 1 er lite fornøyd og 6 er svært fornøyd.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

Har du ytterligere kommentarer til egeninnsatsen:

---

4 Egeninnsats

4.2. Hvor fornøyd er du med egeninnsatsen i forhold til hjemmeoppgaver?

På en skala fra 1 til 6, der 1 er lite fornøyd og 6 er svært fornøyd.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

Har du ytterligere kommentarer til egeninnsatsen:

---

5. Informasjon

5.1. I hvilken grad er du fornøyd med informasjonen du fikk av kurset på forhånd?

På en skala fra 1 til 6, der 1 er lite fornøyd og 6 er svært fornøyd.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

Har du ytterligere kommentarer om det med informasjon?:

---

6. Samling 1. Introduksjon forsonings-kurs med fokus på Restorative Justice

6.1. I hvilken grad er du fornøyd med den første samlingen?

På en skala fra 1 til 6, der 1 er lite fornøyd og 6 er svært fornøyd.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

Har du ytterligere kommentarer om den første samlingen?:

---

7. Samling 2: Grenser og adferd

7.1. I hvilken grad er du fornøyd med samling 2 hvor vi fikk besøk av en som delte om hvordan han hadde tråkket over andres og egne grenser?

På en skala fra 1 til 6, der 1 er lite fornøyd og 6 er svært fornøyd.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

Har du ytterligere kommentarer om denne samlingen?

---

8. Samling 3: Å tilgi seg selv og andre

8.1. I hvilken grad er du fornøyd med samling 3?

På en skala fra 1 til 6, der 1 er lite fornøyd og 6 er svært lite fornøyd.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

Har du ytterligere kommentarer om denne samlingen?

---

9. Samling : Ansvar

9.1. I hvilken grad er du fornøyd med samling hvor vi fikk besøk fra en som delte med oss om sin forsoningsprosess ovenfor egen datter?

På en skala fra 1 til 6, der 1 er lite fornøyd og 6 er svært fornøyd.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

Har du ytterligere kommentarer om samlingen?

---

10. Samling 5: Møte med offer - Tilgivelse

10.1. I hvilken grad var det betydningsfullt for deg å se opptaket av det offeret delte?

På en skala fra 1 til 6, der 1 er lite betydningsfullt og 6 er svært betydningsfullt.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

Har du ytterligere kommentarer om opptaket etter samlingen forevlig?

---

11. Samling 6: Et skritt mot forsoning – kreativt arbeide

11.1. I samling 6 gikk vi igjennom temaene vi hadde hatt i kurset tidligere og lagde ting (til gaver og symbolske gjenopprettende handlinger). I hvilken grad er du fornøyd med samling 6?

På en skala fra 1 til 6, der 1 er lite fornøyd og 6 er svært fornøyd.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

Har du ytterligere kommentarer om samling 6?

---

12. Samling 7: Psykologi

12.1. I hvilken grad er du fornøyd med samling 7?

På en skala fra 1 til 6, der 1 er lite fornøyd og 6 er svært lite fornøyd.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

Har du ytterligere kommentarer om denne samlingen?

---

13. Effekt

13.1. I hvilken grad tror du kurset kan være til hjælp i prosessen mot forsoning i forhold til familie?

På en skala fra 1 til 6, der 1 er i liten grad og 6 er i stor grad.

1
 2
 3
 4
 5
 6

Har du ytterligere kommentarer angående effekten:

Med å jobbe målrettet i fremtiden for å bygge tilit ~~for~~

---

13. Effekt

13.2. I hvilken grad tror du kurset kan være til hjelp i prosessen mot forsoning i forhold til offer?

På en skala fra 1 til 6, der 1 er i liten grad og 6 er i stor grad.

1
 2
 3
 4
 5
 6

Har du ytterligere kommentarer angående effekten:

---

14. Samling 8: Avslutning

14.1. I hvilken grad er du fornøyd med avslutningsdagen?

På en skala fra 1 til 6, der 1 er lite fornøyd og 6 er svært fornøyd.

1
 2
 3
 4
 5
 6

Har du ytterligere kommentarer til avslutningsdagen?:

Noen avsluttende spørsmål

- Ønsker du større vektlegging og utdyping av noen av temaene som er blitt presentert? I tilfelle hvilke?
- Savner du temaer knyttet til forsoning og gjenoppretting? I tilfelle hvilke?

Noen avsluttende spørsmål

- Hvordan syntes du balansen mellomundervisning, gruppeprosess og besøk/foredrag utenfra var?
  - Ble det for mye av noe?
  - Ble det for lite av noe?

Positivt
